

KS. ADAM PASZEK SDB

SALEZJAŃSKI PROGRAM WYCHOWANIA MŁODZIEŻY DO WIARY JAKO PROPOZYCJA WYCHOWAWCZA

„W sytuacjach dzisiejszej młodzieży system uprzedzający wymaga, aby szukano *nowej obecności*. Nasza skuteczność wychowawcza wiąże się z odnowioną wiernością systemowi uprzedzającemu ks. Bosko” (KGS 3). Te słowa wypowiedziane przed z górą 30 laty w czasie Kapituły Generalnej Specjalnej Zgromadzenia Salezjańskiego nie straciły nic na aktualności. Wychowanie bowiem mające na celu udzielanie młodemu, rozwijającemu się człowiekowi pomocy do osiągnięcia pełnej dojrzałości (fizycznej, intelektualnej, estetycznej, moralnej i religijnej)¹ nie jest czymś statycznym, ale pełnym dynamizmu procesem, uwzględniającym nowe rzeczywistości, zjawiska i znaki czasu.

Taki cel mieli również salezjanie zgromadzeni w 1990 r. w Rzymie na Kapitułce Generalnej Zgromadzenia, której przedmiotem była analiza sytuacji młodzieży oraz próba wypracowania rozwiązań wspomagających wychowanie w duchu ks. Bosko w nowych czasach. Była to refleksja nad tym, jak połączyć to, co jest ważne z salezjańskiego dziedzictwa przeszłości z tym, co nowe i niezbędne w obecnym czasie². W takich to okolicznościach powstawał *Salezjański program wychowania młodzieży do wiary*.

Być może dla niektórych pedagogów to ukierunkowanie *na wiarę* może wydawać się dziwne. Niemniej, co trzeba podkreślić z całą mocą, ks. Bosko nie wyobrażał sobie wychowania bez ukierunkowania na Boga. W rozdziale o stosowaniu systemu prewencyjnego ks. Bosko podkreśla jednoznacznie religijny charakter swojego stylu wychowania. „Rozum i religia – to środki, jakie wychowawca musi ustawicznie stosować, nauczać ich i sam według nich postępować, jeśli chce

¹ Por. J. Wilk, *Edukacja*, w: *Powszechna encyklopedia filozofii*, red. A. Maryniarczyk, Lublin, t. 3, s. 14.

² Por. J. Wilk, *Posługa wychowawcza salezjanów wobec współczesnej młodzieży (w świetle uchwał 23 Kapituły Generalnej)*, „Roczniki Teologiczne”, Lublin 1995, tom XLII, z. 6, s. 123.

mieć posłuch i cel swój osiągnąć”³. Pogląd ten wzmacnia, stwierdzając, że „bez religii nie osiągnie się nic dobrego w pracy z młodzieżą”⁴, gdyż „tylko religia może rozpocząć i doprowadzić do końca dzieło prawdziwego wychowania”⁵. Dla ks. Bosko wychowanie osiąga swój cel w integralnym zbawieniu człowieka, co realizuje się w formule *uczciwy obywatel i dobry chrześcijanin*. Dlatego obok wychowania moralnego, społecznego, intelektualnego, równorzędną pozycję zajmuje wychowanie religijne. Ta integralna promocja osoby ludzkiej podkreśla, że wychowanie i ewangelizacja tworzą uzupełniające się wzajemnie zadania wychowawcze⁶.

1. SYTUACJA MŁODZIEŻY

Należy podkreślić, że opracowanie *Programu* poprzedziła dwuletnia analiza środowiska wychowawczego, w jakim przychodzi żyć młodzieży i pracować wspólnotom salezjańskim, bo to one w głównej mierze opierają wychowanie na *Systemie zapobiegawczym*. Ta diagnoza kontekstów oddziaływania salezjańskiego (a przecież są one bardzo różne: Europa, Azja, Afryka, obie Ameryki i Australia, a w nich środowiska odznaczające się dobrobytem, ubóstwem, różnorodnością religijną i kulturową; różny stopień oddziaływania instytucji wychowawczych – rodzina, szkoła, grupa młodzieżowa, ulica, instytucje religijne, środki przekazu) pozwoliła na wyodrębnienie kilku najbardziej pilnych wyzwań:

- a) **oddalenie i obcość** nie tylko wobec świata wiary, ale również wobec świata ludzi dorosłych – wychowawców;
- b) **ubóstwo**, które niszczy wielu młodych ludzi, muszą bowiem ograniczać się do poszukiwania tego, co niezbędne do życia;
- c) **brak wpływu wiary na życie (sekularyzacja)**, gdyż wartość religii została postawiona na marginesie tego, co ważne w życiu, pytanie o Boga przestaje być dziś dla młodzieży (i nie tylko) istotne;
- d) **spotkanie z innymi religiami** (miłość i dobroć, to pierwsze i podstawowe świadectwo oraz najlepsza droga niesienia wiary Ewangelii);
- e) **życie**, które dla młodych niesie osobiste wyzwania w postaci głodu, uzależnień, poszukiwania wolności, wspólnoty, miłości, rodziny, przyjaciół, dobrobytu, sensu życia.

³ G. Bosko, *System prewencyjny w wychowaniu młodzieży*, w: *Konstytucje i regulaminy Towarzystwa św. Franciszka Salezego*, Rzym 1986, s. 427; por. *Memorie Biografiche di S. Giovanni Bosco*, red. G. B. Lemoyne, A. Amadei, E. Ceria, San Benigno Canavese–Torino 1898–1939 (dalej: MB), t. 13, 922.

⁴ MB 13,557.

⁵ MB 3,605.

⁶ Por. L. Cian, *Cammino verso la maturità e l'armonia*, Elle Di Ci 10096 Leumann (Torino) 1990, s. 55.

To właśnie waga i szeroki zasięg powyższych wyzwań zmusza nas salezjanów, duszpasterzy i wychowawców⁷ do weryfikacji i oceny naszego działania. Wychowawca musi być dziś świadom tego, że to właśnie młodzież, wysuwając swoje żądania i potrzeby, nie pozwala nam zatrzymać się na etapie przeszłości. Można powiedzieć, że to młodzież wychowuje nas i skłania do poszukiwania nowych i odważnych odpowiedzi⁸.

2. WYCHOWAWCA SALEZJAŃSKI WOBEC WYZWAŃ

Stając wobec tych wyzwań, *Program* wskazuje na ks. Bosko, który pomimo bardzo trudnej sytuacji i skromnych środków, przez gesty dobroci nie tylko przyciągał młodzież do siebie, ale kształtując jej osobowość i pobudzając do wiary, prowadził ją do Boga. To właśnie dzięki tej tajemniczej drodze wiary, życie nawet w ubóstwie, niesie w sobie siłę wyzwolenia i ziarno szczęścia (o czym dziś w świecie dobrobytu często zapominamy). Naśladując ks. Bosko, wychowawca salezjański: a) podejmuje inicjatywę spotkania i staje obok młodzieży, b) kroczy z młodzieżą po tej samej drodze, słuchając oraz dzieląc jej troski i aspiracje, c) cierpliwie tłumaczy wymagające przesłanie Ewangelii, aby dojść do tego momentu który nazwiemy „pedagogią sakramentalną”, tzn. spotkanie z Chrystusem w sakramentach, co w konsekwencji przekształci ją w „uczciwych obywateli i dobrych chrześcijan”⁹.

W realizacji tego zadania potrzebna jest wychowawcy wielka wiara w to, że *Bóg oczekuje nas w młodzieży, że On jest obecny w młodzieży, tak jak w każdym innym człowieku*. Tej wiary ks. Bosko nie brakowało, dlatego tak wielu w jego szkole osiągnęło pełnię życia. W ten sposób praca z młodzieżą staje się dla wychowawcy miejscem spotkania z Bogiem.

Salezjański program wychowania młodzieży do wiary, inspirując się metodą ks. Bosko, podkreśla, że **żaden młody człowiek nie może być wykluczony** z naszej nadziei i naszego działania, zwłaszcza jeśli cierpi ubóstwo i doświadcza porażki grzechu. Wychowawca musi być pewny i przekonany, że w każdym jest zasiane „ziarno dobra i nowego życia”, a znalezienie go jest tylko kwestią czasu. A kiedy praca wydaje się nie prowadzić do celu, wychowawca nadal wierzy, że jego osiągnięcie jest możliwe.

⁷ Por. Kapituła Generalna 23, Kraków 1990 (dalej: KG23), nr 45–88.

⁸ Por. KG23, 90.

⁹ Por. KG23, 91–92.

Pierwszy krok¹⁰

Salezjański program wychowania młodzieży do wiary wskazuje, że jest nim **wyjście do młodzieży, w umiejętny sposób zrobienie w jej kierunku pierwszego kroku, aby wychowując integralnie, zachęcić do odkrywania dobra, prawdy i piękna, które ukierunkowane są na Chrystusa Człowieka doskonałego**¹¹.

1. Niwelowanie dystansu przez wyjście „ku” młodzieży

Widoczny na każdym kroku problem istniejącego i pogłębiającego się **dystansu** między młodzieżą a dorosłymi wychowawcami zdaje się pierwszym punktem, nad którym wychowawca powinien się zatrzymać, a następnie podjąć refleksję nad sposobem jego usunięcia, w celu zbliżenia się i podejścia do młodzieży. Mistrzem w tym względzie był ks. Bosko, który nie tylko szeroko otwierał każdemu drzwi swojego oratorium, ale **sam** wychodził na ulice i place Turynu, gdyż chciał dotrzeć do młodego człowieka i **osobiście** zaproponować mu nowy styl życia.

Zadaniem więc na dziś dla wychowawcy inspirowanego duchem ks. Bosko, **będzie iść i spotkać młodzież tam, gdzie się ona znajduje**, bezinteresownie i troskliwie przyjmować ją do naszych środowisk, uważnie wysłuchiwać jej pytań i aspiracji, to podstawowy wybór, który poprzedza jakikolwiek inny krok w wychowaniu¹².

2. Dostrzeżenie dobra

Dostrzeżenie i umiejętne docenienie wartości, jakie każdy młody człowiek w sobie ma, wymaga od wychowawcy wielkiej cierpliwości i wrażliwości. „W każdym, nawet najbardziej nieszczęśliwym młodzieńcu, jest miejsce dostępne dla dobra. Pierwszym obowiązkiem wychowawcy jest znaleźć ten punkt, tę czułą strunę i wykorzystać ją”¹³, jak podczas spotkania z Bartłojem Garelli. Księdzu Bosko wystarczyło, że chłopiec potrafił gwizdać¹⁴. Wykorzystując tę prostą umiejętność i okazując młodemu człowiekowi zainteresowanie i serdeczność, obudził w nim świadomość własnej wartości i znaczenia, których ten sobie dotąd nie wyobrażał. A to z kolei zrodziło w młodym chłopcu zapal do przemiany życia i pracy nad sobą w kierunku odkrytego dobra.

¹⁰ Por. A. Paszek, *Wyjście do młodzieży warunkiem aktualizacji Systemu prewencyjnego*, „Seminare” (16) 2000, s. 281–288.

¹¹ Por. KG23, 113.

¹² Por. KG 23, 98.

¹³ MB 13, 367.

¹⁴ Por. A. Auffray, *Święty Jan Bosko*, Kraków 1977, s. 36.

3. Postawa wychowawcy i tworzenie środowiska wychowawczego – oratorium

O co zapytać, jakich użyć słów, aby nie zaprzepaścić pierwszego spotkania. Wydaje się, że sekret ten wspaniale wyraził Eugeniusz Ceria: „System zapobiegawczy ks. Bosko czyni wychowanka dobrym, ponieważ najpierw uczynił dobrym wychowawcę”¹⁵.

Takim z pewnością był św. Jan Bosko, któremu wystarczyło kilka minut rozmowy z Michałem Magone – przywódcą bandy, aby ten odczuł pragnienie dialogu, co w efekcie zakończyło się nawróceniem i pozostaniem w **oratorium** ks. Bosko¹⁶.

Wydaje się, że powstałe dziś szerokie możliwości otwierania różnorodnych miejsc spotkań dla młodzieży muszą mieć przede wszystkim swoje podstawy w wychowawcy, który nie tylko otworzy drzwi ewentualnym zagubionym gościom, ale na wzór ks. Bosko będzie wychodził każdego dnia „ku młodzieży”, niwelując istniejący dystans i zapraszając do podjęcia trudu pracy nad sobą. Aby było to możliwe, postawa wychowawcy musi być zarówno kompetentna, jak i pełna spontaniczności. Nie może być jedynie świadomą orką, którą zarabia się na codzienny chleb¹⁷. Ksiądz Bosko, mając do wyboru spokojny codzienny chleb w schronisku dla dziewcząt u markizy Barollo, wybrał „raj czystej spontaniczności”¹⁸ w poświęceniu się dla ubogich i bezdomnych chłopców¹⁹.

Podjęta próba wskazania, jak istotne znaczenie ma „umiejętny pierwszy krok” i „pierwsze spotkanie” z młodym człowiekiem, nie jest z pewnością niczym nowym. Niemniej, obserwując sukcesy wychowawcze ks. Bosko w tym względzie, można by, opierając się na elementach systemu prewencyjnego i cechach osobowych ks. Bosko jako wychowawcy, pokusić się o sformułowanie w formie hipotezy „pedagogii pierwszego kroku”, czy też „pedagogii wyjścia ku młodzieży”. Być może głębsza refleksja nad tym tematem pomogłaby nam zbudować pewien rodzaj poprawnej interwencji pedagogicznej, która stałaby się niejako wzorem w codziennych kontaktach z oddaloną od świata dorosłych młodzieżą.

To, czego uczy nas dziś ks. Bosko, to: **BYĆ dla młodych, IŚĆ ku młodym i BYĆ wśród młodych**. Bo to przede wszystkim doświadczenie było nauczycielem wychowawczego powołania ks. Bosko. Potrafił je właściwie odczytać i dostosować do wymagań, jakie stawiała mu młodzież. W czym kierował się tą niezmienną dewizą, że „wychowanie jest sprawą serca”²⁰.

¹⁵ L. Cian, *System zapobiegawczy św. Jana Bosko*, Warszawa 1986, s. 46.

¹⁶ Oratorium to dom, który przyjmuje, parafia, która ewangelizuje, szkoła, która przygotowuje do życia, i podwórko, na którym można się spotkać z przyjaciółmi i przeżyć radość. Por. *Konstytucje Towarzystwa św. Franciszka Salezego*, Rzym 1986, art. 40.

¹⁷ Por. M. Buber, *Wychowanie*, „Znak” 166, 1968, s. 448.

¹⁸ T. Gadacz, *Wychowanie jako spotkanie osób*, w: *Człowiek – wychowanie – kultura*, red. F. Adamski, Kraków 1993, s. 107.

¹⁹ Por. A. Auffray, dz. cyt., s. 45–46.

²⁰ MB 16, 447.

3. PROPOZYCJA ŻYCIA CHRZEŚCIJAŃSKIEGO

Salezjański program wychowania młodzieży do wiary jest propozycją wiary w ramach procesu wychowawczego, prowadzącego ku dojrzałości i pełni człowieczeństwa (Jezus Chrystus – ideałem wychowawczym). „Drogę tę da się zatem przebyć nawet w sytuacjach, w których wyraźnie sformułowane głoszenie Chrystusa okazuje się trudne lub niewykonalne, lub gdzie należy dopiero stworzyć minimalne warunki, by zostało wysłuchane (kraje muzułmańskie, Japonia, Indie itp.). W tak prowizorycznych warunkach odwołanie się do Ewangelii służy za inspirację, ponieważ ukazuje autentyczne wartości ludzkie i budzi zaufanie do cichego i ciężko wypracowanego świadectwa wychowawców”²¹ (i dziś niektóre środowiska, w których przychodzi pracować wychowawcom, są pogańskie, obojętne religijnie, innowiercze lub niechętne Ewangelii).

Ta salezjańska droga wychowawcza charakteryzuje się m.in. tym, że dając pierwszeństwo najuboższemu, dostosowuje się do tych, którzy dopiero na nią wkraczają²² i uwzględnia fakt, że każdy młody człowiek pokonuje ją w swoim tempie, a osiąganę na poszczególnych etapach wyniki nie są jednakowe dla wszystkich²³. Stąd też stara się dostosować do indywidualnych możliwości młodych ludzi, którzy idą tą drogą²⁴. Jak na każdej drodze mogą się zdarzyć tu również **porażki wychowawcze**. Wówczas nie traktuje się ich jako faktów przypadkowych czy elementów obcych procesowi wychowawczemu, stanowią bowiem jego integralną część i jako takie wymagają zrozumienia, gdyż niektórych przypadkach są one po prostu konsekwencją ciężkich warunków, w jakich żyją niektórzy młodzi ludzie²⁵.

Istotnym elementem tej drogi jest **wspólnota wychowawcza**, złożona z młodzieży i dorosłych. Program odrzuca wizję pracy, w której młodzież jest „adresatem” propozycji wychowawczej, a dorośli uważani są za jej autorytatywnych twórców (którzy zawodowo pracują z młodzieżą). Jest to wspólna droga, na której każdy (dorośli i młodzież) są wprzęgnięci w dzieło wychowania (św. Dominik był wychowawcą swoich rówieśników – oddziaływanie wychowawcze przez kolegów)²⁶.

²¹ KG23, 104.

²² Por. KG23, 105.

²³ Por. tamże, 107.

²⁴ Por. tamże, 109.

²⁵ Por. tamże, 108.

²⁶ Por. tamże, 110–111.

Cel

Jak w każdej drodze wychowawczej, zadajemy pytanie o wizję tego, **jakiego człowieka chcemy uformować?** Salezjański program wychowania młodzieży do wiary zakłada sobie jej cel: „Wychowujemy i ewangelizujemy zgodnie z programem integralnego **rozwoju człowieka, ukierunkowanym na Chrystusa**, Człowieka doskonałego. Wierni intencjom naszego Założyciela, pragniemy wychowywać »uczciwych obywateli i dobrych chrześcijan«²⁷. Ta integracja wiary z życiem jest odpowiedzią *Programu* na dramatyczne i prowokujące wyzwanie czasów współczesnych, jakim jest lekceważenie i rozdział między wiarą, życiem i kulturą zarówno na płaszczyźnie społecznej, jak i indywidualnej²⁸.

Dzięki tak sformułowanemu celowi, droga wychowania prowadzi do uformowania postawy otwarcia się na prawdę, poszanowania i kochania innych ludzi, co wyraża się w służbie dla drugich. „Dobry chrześcijanin” i „uczciwy obywatel”, to dwumian, który podkreśla wartość wspólnotowego, społecznego i politycznego wymiaru wiary i miłości. W konsekwencji jest to droga do budowania odnowionego społeczeństwa (tak nam go brakuje!)²⁹.

Etapy realizacji celu

Punktem wyjścia jest określenie wyzwań, z jakimi spotyka się młodzież w aktualnej sytuacji (kultura, środowisko itp.). Z nich wynika bowiem **pytanie o życie, jego sens, o wiarę**. Program podkreśla to, co realizował ks. Bosko: *przedstawienie Królestwa Bożego włączonego w serce historii, a wierzących jako powołanych do działania jako zaczyn we wspólnocie ludzkiej*. W ten sposób wiara nie zostaje odłączona od tego, co ludzkie, historyczne, czasowe, świeckie, lecz nadaje tej rzeczywistości nowe znaczenie³⁰. Żadne bowiem doświadczenie religijne nie może się pojawić, dopóki człowiek nie odkryje najpierw prawdziwego sensu życia. Równocześnie każde doświadczenie prawdziwego życia wyzwala dążenie religijne. Innymi słowy: **wiara przywołuje życie, a życie czuje potrzebę wiary**. I taki model wychowania przekazuje ponad stuletnia tradycja salezjańska, wskazując, iż pedagogia ks. Bosko jest ze swej istoty transcendentna³¹.

Pierwszym etapem wychowania w *Salezjańskim programie wychowania młodzieży do wiary* jest więc osiągnięcie **autentycznej dojrzałości ludzkiej**. A człowiek dojrzały, to według *Programu* ten, „który uważnie wysłuchuje zapytań,

²⁷ *Konstytucje i regulaminy...*, nr 31 (K 31).

²⁸ Por. KG23, 112–114.

²⁹ Por. tamże, 115.

³⁰ Por. tamże, 117.

³¹ Por. tamże, 120–123; por. Jan Paweł II. *Ojciec i nauczyciel młodzieży. List Ojca Świętego Jana Pawła II do księdza Egidio Vigano Przełożonego Generalnego Towarzystwa św. Franciszka Salezego w setną rocznicę śmierci św. Jana Bosko*, Rzym 1988, nr 11.

jakie stawia przed nim jego własne życie i świat; człowiek, który potrafi uchwycić tajemnice życia i świata i poprzez refleksję i pracę poszukuje ich znaczenia³².

Uwzględniając sytuację i potrzeby młodego człowieka, należy więc tworzyć warunki sprzyjające poszukiwaniom i przyjęciu prawdy oraz takich wartości, które **doprowadzą do pełnej dojrzałości ludzkiej**, pozwalającej na odpowiedzialne decydowanie o swoim życiu³³. Jest to więc etap, na którym musi dokonać się zarówno *akceptacja samego siebie*, prowadząca do odpowiedzialności za własny rozwój, jak i *otwarcie się na innych*. Uświadomienie sobie tego podwójnego charakteru własnego życia, jako *daru i zadania*, daje nadzieję na wyjście z „zamkniętego kręgu egoizmu (troski tylko o siebie)” i prowadzi do otwarcia się na innych przez dawanie siebie (służba). Na tym etapie pojawia się *pytanie o sens życia* i poszukiwanie jego ostatecznego uzasadnienia, co prowadzi do pragnienia transcendencji (Boga)³⁴.

Zdając sobie sprawę, że jest to etap trudny, *Program* mocno podkreśla zadania wychowawców, którzy stojąc przy młodych, pomagają i wspierają ich, udostępniając sprawdzone środki i metody pedagogiki salezjańskiej (sport, muzyka, asystencja, refleksja itp.)³⁵.

Drugim etapem na tej drodze jest spotkanie młodzieży z Chrystusem, człowiekiem doskonałym. I chociaż większość z nich akceptuje postać Jezusa, to często jest to obraz z czasów dzieciństwa, ukształtowany przez obiegowe pojęcia. Do zmiany tego stanu rzeczy nie wystarcza na tym etapie wykład wiary, który dla młodych jest „piękną teorią”, lecz potrzeba **świadcstwa wiary** rodziców, wychowawców i całej wspólnoty wiernych. Dopiero świadectwo osób, ich konsekwentna postawa wiary, umiejętne rozmowy o wierze oraz przemawiająca przez znaki atrakcyjna i godnie sprawowana liturgia, prowadzi do **odkrycia obecności Chrystusa we własnym życiu**. Jest to początek procesu nawrócenia, często nie pozbawionego trudności i załamań spowodowanych zarówno trudnościami, jakie stawia wiara, jak i niewłaściwą postawą wychowawców. Owocem tego nawrócenia jest przekształcenie własnej wizji życia i zerwanie z grzechem. Jednak zakorzenienie takich postaw i zachowań domaga się nieustannego ich podtrzymywania przez różne formy pobożności dostosowane do wieku i sytuacji młodzieży (modlitwa)³⁶.

Trzeci etap to kształtowanie poczucia przynależności do wspólnoty, jaką jest Kościół. Jest to etap szczególnie ważny dziś, kiedy przeżywamy kryzys instytucji

³² KG23, 123.

³³ Por. KG23, 122.

³⁴ Por. J. Gocko, *Wychowanie do wiary – wychowaniem do miłości społecznej, wolności i sprawiedliwości. Refleksje na kanwie Encykliki „Centesimus annus” i dokumentu Kapituły Generalnej XXIII Salezjanów*, „Seminare” 1988, nr 4, s. 32; por. KG23, 124–129.

³⁵ Por. tamże.

³⁶ Por. Por. „...*conversava con noi lungo il cammino...*”. *Per educare i giovani alla fede*. A cura di G. B. Bosco, M. B. Bianchi, Elle Di Ci, 10096 Leumann (Torino) 1991, s. 68–72; por. J. Gocko, dz. cyt.; por. KG23, 130–139.

nie tylko społecznych, ale również religijnych. Aby przełamać ten dystans, należy ukazać wspólnotę Kościoła jako wspólnotę ludzi. Stąd *Program* akcentuje potrzebę przyjaźni i głębokich kontaktów międzyludzkich, co wyzwała pragnienie przebywania w grupie, w której młody człowiek czuje się przyjęty i doceniony. Efektem tego jest radość dzielenia się, współodpowiedzialność, wzajemne zaufanie oraz uczenie się wyrozumiałości i przebaczenia. W dalszej konsekwencji dochodzi (może dojść) do odkrycia Kościoła jako wspólnoty.

To odkrycie wspólnoty Kościoła pozwala na ponowne odkrycie jego misterium przez modlitwę, słuchanie słowa Bożego, katechezę, uczestnictwo w liturgii i sakramentach, co jest kontynuacją pedagogii sakramentalnej św. Jana Bosko³⁷.

Ostatni **czwarty etap** to właściwe rozeznanie i wybór powołania, czyli odkrycie własnego miejsca w świecie, który w salezjańskiej pedagogii jest dojrzałym i niezbędnym rezultatem każdego rozwoju ludzkiego i chrześcijańskiego. Dopiero bowiem praca zgodna z osobistym powołaniem staje się podjęciem odpowiedzialnego i pełnego zadowolenia życia rodzinnego, zawodowego, społecznego i politycznego, a w przypadku niektórych życia poświęconego Bogu³⁸.

Węzłowe zagadnienia w procesie wychowania

Pierwsze z nich, na które kładzie nacisk *Program*, to kształtowanie prawego sumienia, jako miejsca spotkania z Bogiem oraz zdolności osądzania i rozróżniania wartości etycznych. Bez niego bowiem w dobie *kultu wolności* młody człowiek jest narażony na przyjmowanie dwuznacznych postaw i uleganie wpływom i manipulacji mass mediów i różnorodnych „idoli”. Ważna jest w tym miejscu rola wychowawcy, który mając świadomość trudnej niejednokrotnie sytuacji życiowej młodego człowieka, ma obowiązek wiernie przedstawić zasady moralne, kształtując w ten sposób otwarcie się na obiektywną prawdę³⁹.

Jest to w dzisiejszych czasach zadanie niełatwe, gdyż „pragnienie autentycznej wolności ludzkiej jest niejednokrotnie utożsamiane z nieograniczoną swawolą, a jakiegokolwiek normy i zasady moralne są odbierane jako zagrożenia samej wolności. Dochodzi do tego również ogólne zeświecczenie życia i zanik poczucia grzechu. Powszechna swoista nadpodaż wartości i antywartości powoduje, że wielu ludzi młodego pokolenia odczuwa trudności z wypracowaniem spójnego kodeksu życiowego i prawego sumienia”⁴⁰.

Drugim węzłowym zagadnieniem *Programu* jest **wychowanie do miłości**, która będąc podstawowym wymiarem życia człowieka, jest równocześnie jego sprężyną uruchamiającą życie i tym, co nadaje temu życiu sens. Patrząc z per-

³⁷ Por. KG23, 140–148; por. J. Gocko, dz. cyt., s. 32–33.

³⁸ Por. KG23, 149.

³⁹ Por. tamże, 181–191.

⁴⁰ J. Gocko, dz. cyt., s. 35.

spektywy wiary chrześcijańskiej człowiek jest powołany do miłości przez Boga, który jest Miłością. Jednak współczesna wizja miłości ma zbyt często wymiar egoistyczny, skupiając się na chwilowym uczuciu i seksualnej przyjemności. Przyczyną dodatkowego zranienia jest także brak głębokich związków uczuciowych z rodzicami, którzy się rozeszli.

Dlatego od początku systemu prewencyjnego ks. Bosko, a następnie salezjaanie mieli i mają świadomość szczególnego obowiązku wychowania do miłości. Dokonuje się to przez stworzenie właściwego klimatu rodzinnego, pełnego kontaktów, uczuć i zaufania (nie wystarczy kochać młodzież, trzeba, aby ona odczuła, że jest kochana). W tej atmosferze rodzi się wzajemny szacunek, świadomość godności drugiej osoby, wzajemnie ubogacające kontakty chłopców i dziewcząt, pełne szacunku spojrzenie na seksualność odmiennej płci, czy wreszcie zwrócenie uwagi na miłość, która oddaje się Bogu przez życie w celibacie⁴¹.

Takie ukierunkowanie na miłość pozwala na poszerzenie jej perspektywy na wydarzenia i zjawiska społeczne, które wymagają aktywnej i pełnej poświęcenia postawy na rzecz innych ludzi, znajdujących się w różnorodnych kontekstach ubóstwa i wyzysku. Właściwe wychowanie do miłości nie pozwoli na uległość względem nader silnej pokusy ucieczki w prywatność, czy zajmowania konsumpcyjnej postawy wobec życia⁴².

Jest to więc proces, który przygotowuje młode pokolenie do budowania bardziej ludzkiego ładu społecznego, który będzie wolny od ogólnie rozpowszechnionej obojętności na drugiego człowieka. Dlatego *Program* akcentuje **absolutną wartość osoby ludzkiej i jej nienaruszalność**, co w konsekwencji powoduje odrzucenie wszelkich form korupcji, wyzysku czy oszustwa, jako sprzecznych z dobrem osoby stworzonej na obraz i podobieństwo Boże⁴³. Taka postawa pozwala dostrzec wartość i oryginalność każdego człowieka oraz uświadamia, „że jego życiowe przeznaczenie realizuje się wraz z losem innych i w umiejętności dawania im siebie”⁴⁴, co realizuje przez zaangażowanie w konkretnych planach solidarności z innymi czy udział w życiu politycznym.

Salezjańska Duchowość Młodzieżowa

W *Programie* nie brakuje także konkretnych propozycji skierowanych do młodzieży. Jest nią *Salezjańska Duchowość Młodzieżowa*, która zawiera się w pięciu podstawowych punktach:

1. **Duchowość codzienności**, tzn. świadomość, że aby być prawdziwym i radosnym chrześcijaninem, wcale nie trzeba odrywać się od życia. Ksiądz Bosko

⁴¹ KG23, 192–202.

⁴² Por. tamże, 203–214.

⁴³ Por. J. Gocko, dz. cyt., s. 35–40.

⁴⁴ Tamże, 209.

mówił do chłopców jasno: *Chcę, abyście byli szczęśliwi*. Stąd akcent na ukazanie szacunku i piękna życia.

2. Radość i optymizm, co w szkole ks. Bosko oznacza przeżywanie życia w radości (muzyka, śpiew, zabawy, świętowanie), której źródłem jest przede wszystkim stan łaski uświęcającej (diabeł lęka się ludzi radosnych). Nie oznacza to jednak rezygnacji z zaangażowania, pracy i odpowiedzialności, które niejednokrotnie niosą ze sobą ból i cierpienie, które należy przyjmować za przykładem Chrystusa.

3. Przyjaźń z Chrystusem, który jest Przyjacielem, Mistrzem i Zbawicielem. Poznawanie Go i przylgnięcie do Jego serca. Wychowanie bowiem, jak mawiał ks. Bosko, jest sprawą serca. Ono jest centrum i motorem ludzkiego życia, dlatego tam musi dotrzeć Chrystus, aby dokonać trwałej przemiany i nawrócenia.

4. Wspólnota, czyli kształtowanie potrzeby bycia razem, zdobywanie przyjaźni i tworzenie więzi w grupie, co budzi u młodzieży poczucie współpracy i współodpowiedzialności. Dokonuje się to w atmosferze rodzinnej, gdzie panuje jedno serce i jeden duch. Ta wspólnota jest ukierunkowana na Kościół i żyje w Kościele, przyjmując jego naukę i korzystając z darów łaski płynącej z sakramentów (pedagogia sakramentalna).

5. Odpowiedzialna służba, czyli konkretnie działać na rzecz innych. Wpierw przez odpowiednie i kompetentne przygotowanie, a później przez służbę wychowawczą, wolontariat, animację kulturalną i powołaniową⁴⁵.

Celem *Salezjańskiej Duchowości Młodzieżowej* jest pełny rozwój młodego człowieka według miary Chrystusa, człowieka doskonałego. Człowiek taki potrafi łączyć wiarę i życie zarówno na płaszczyźnie indywidualnej, jak i społecznej. Potrafi pokonać rozdział między wiarą, życiem i kulturą, którego jesteśmy świadkami w dzisiejszym świecie.

Salezjańska Duchowość Młodzieżowa, to przede wszystkim duchowość wychowawcza, stawiającą młodych w centrum uwagi. Jest ona również wezwaniem dla wychowawców, by nie lękali się towarzyszyć młodzieży i dzielić jej przeżyć. Jest to droga prostej, pogodnej i radosnej świętości, która harmonijnie łączy „podwórko”, „naukę” i poczucie obowiązku. Jest duchowością codzienności, radości i optymizmu, przyjaźni z Chrystusem, uczestnictwem w życiu wspólnoty kościelnej i zaangażowaniem w służbę dla innych⁴⁶.

I wreszcie *Salezjańska Duchowość Młodzieżowa*, to odkryta na nowo propozycja realistycznej świętości, która w życiu św. Jana Bosko nazywanego *Mistrzem duchowości młodzieżowej*, stała się realna (św. Dominik Savio i inni), gdyż On sam jako kapłan i wychowawca **nie zawiódł nigdy najgłębszych pragnień mło-**

⁴⁵ Por. tamże, 161–180.

⁴⁶ Por. tamże, s. 42.

dzieży, ich chęci życia, pragnienia miłości, otwarcia duszy, radości, wolności i uf-
nego nastawienia ku przyszłości⁴⁷.

THE SALESIAN PROGRAM OF EDUCATING YOUTH TOWARD FAITH AS AN EDUCATIVE PROPOSAL

Summary

Education having as its goal the offering to a young, growing person help toward the attainment of the fullness of maturity is not something static, but a process full of dynamism concerning the new realities, phenomena and the signs of the times. Such a sample of presenting solutions supporting education in the spirit of Don Bosco in modern times is the *Salesian Program of Educating Youth towards Faith*, being a reflection upon that, how to unite, this is what is important in the Salesian heritage of the past with what is new and indispensable in the present time.

The *Program* pointing to challenges which the modern educator and a young person must answer to, are: rejection and strangeness toward faith and the world of adults, poverty, secularization, in the context of different beliefs and religions as well as daily life in which the young person searches for community, love, family, friends, benefits and the sense of life, simultaneously giving proposals to overcome them.

Here an attitude is the attitude of an educator, who is not merely open and awaiting, but first approaches with a proposal for the young person accepting him/her as he/she is and discovering in him/her the kernel of good. The clearly defined goal of the integral development of the person summarized in words: *an honest citizen and a good Christian* serves it together with the succeeding stages of his/her realization indicating the sense of life, a mature personality and a proposal of faith, which concretizes in a social commitment of a young person. This is a concrete proposal addressed to the young called the *Salesian Youth Spirituality*, which in placing the youth in the center of attention is realized in a joyfully lived daily life, in friendship with Christ and a supportive community, which stimulates toward an active participation in the social life.

Nota o Autorze: ks. mgr ADAM PASZEK SDB – wykładowca WSD Towarzystwa Salezjańskiego w Krakowie, doktorant w Instytucie Pedagogiki na Wydziale Nauk Społecznych KUL, autor kilkunastu artykułów z zakresu pedagogiki salezjańskiej.

⁴⁷ Por. J. Wilk, *Posługa...*, s. 131.